

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AS SUBJECTS OF LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF CHILDREN'S PROTECTION DURING ARMED CONFLICTS

Чепкова К.О., к.ю.н.,

викладач кафедри правового забезпечення військового факультету фінансів і права
Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано питання діяльності міжнародних організацій як одних із суб'єктів правовідносин у сфері захисту дітей під час збройних конфліктів.

Автором розглянуто поняття міжнародної організації, особливості її створення та класифікацію.

На підставі розглянутої класифікації автором розглянуто діяльність міжнародних організацій у сфері захисту дітей на підставі досвіду України починаючи з 24 лютого 2022 року.

У статті здійснено аналіз діяльності в Україні як міжнародних міжурядових організацій, так і міжнародних неурядових організацій. Серед яких: міжнародні міжурядові організації – Організація Об'єднаних Націй, до складу якої входить мережа створених нею організацій, а саме Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Агентство ООН у справах біженців, Всесвітня продовольча програма та інші; міжнародні неурядові організації – Міжнародний Комітет Червоного Хреста, незалежна міжнародна медична гуманітарна організація «Лікарі без кордонів» тощо.

Автором наведені національні нормативно-правові акти, на підставі яких здійснюється співпраця між органами державної влади України та вищевказаними міжнародними організаціями, а саме: Меморандум про співробітництво між Міністерством соціальної політики України та Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні щодо забезпечення захисту прав дітей, які постраждали від війни в Україні, внаслідок збройної агресії російської федерації, Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва між Міністерством соціальної політики України та УВКБ ООН, Меморандум про взаєморозуміння щодо надання грошової допомоги з використанням даних українських бенефіціарів між Міністерством соціальної політики України та Всесвітньою продовольчою програмою тощо.

Автором здійснено висновки щодо практичної взаємодії між органами державної влади України та міжнародними організаціями у сфері захисту дітей під час збройних конфліктів.

Ключові слова: дитина, міжнародні організації, міжнародні міжурядові організації, міжнародні неурядові організації, захист дитини під час збройних конфліктів.

The article analyzes the activity of international organizations as one of the subjects of legal relations in the field of protection of children during armed conflicts.

The author considered the concept of an international organization, features of their creation and classification.

Based on the considered classification, the author considered the activities of international organizations in the field of child protection based on the experience of Ukraine starting from February 24, 2022.

The article analyzes the activities of both international intergovernmental organizations and international non-governmental organizations in Ukraine. Among them: international intergovernmental organizations – the United Nations, which includes a network of organizations created by it, namely the United Nations Children's Fund (UNICEF), the United Nations Refugee Agency, the World Food Program and others; international non-governmental organizations – the International Committee of the Red Cross, Medical humanitarian organization Médecins Sans Frontières, etc.

The author cites national legal acts, on the basis of which cooperation is carried out between the state authorities of Ukraine and the above-mentioned international organizations, namely: Memorandum on cooperation between the Ministry of Social Policy of Ukraine and the Representation of the United Nations Children's Fund (UNICEF) in Ukraine on ensuring the protection of children's rights, who suffered from the war in Ukraine, as a result of the armed aggression of the Russian Federation, Memorandum of Understanding on cooperation between the Ministry of Social Policy of Ukraine and UNHCR, Memorandum of Understanding on the provision of financial assistance using the data of Ukrainian beneficiaries between the Ministry of Social Policy of Ukraine and the World Food Program, etc.

The author made conclusions regarding the practical interaction between the state authorities of Ukraine and international organizations in the field of protection of children during armed conflicts.

Key words: child, international organizations, international intergovernmental organizations, international non-governmental organizations, child protection during armed conflicts.

Діти – це найбільш незахищена група серед цивільного населення як в мирний час, так і під час збройного конфлікту. Дитина потребує постійної турботи та захисту оточуючих від шкідливих для її розвитку зовнішніх впливів. Провідними характеристиками кожної стадії психічного розвитку дитини виступають соціальна ситуація розвитку, основні новоутворення психіки й особистості та ведуча діяльність [1, с. 21, 26].

За даними Офісу Генерального прокурора понад 1067 дітей постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну: 361 дитина загинула, а понад 706 зазнали поранень [2].

Важливе значення в питанні захисту дітей під час збройних конфліктів мають міжнародні організації. Міжнародні організації не тільки регулюють міждержавні відносини, але і приймають рішення з глобальних питань сучасності. Міжнародні організації відносяться до числа найбільш розвинених і різноманітних механізмів впорядкування міжнародного життя [3, с. 26].

Міжнародна організація – це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, яка має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів [3, с. 13].

З цього визначення можна окреслити такі ознаки будь-якої міжнародної організації:

- членство трьох і більше держав;
- повага суверенітету держав-членів організації і невтручання у внутрішні справи;
- створення відповідно до міжнародного права, тобто установчий документ організації повинен відповідати загальноновизнаним принципам і нормам міжнародного права, і, насамперед, принципам *jus cogens*;
- заснування на основі міжнародного договору;
- здійснення співробітництва в конкретних галузях діяльності;

– наявність відповідної організаційної структури (постійні органи і штаб-квартира);

– наявність прав і обов'язків організацій [3, с. 15].

У відповідності до характеру членства вирізняються два види міжнародних організацій:

1) міжнародні міжурядові організації – організації, створені на основі міжнародної угоди. Саме їм держави делегують певну частину своїх суверенних прав. Проте міжнародна правосуб'єктність цих організацій залишається обмеженою, тому що вони діють у рамках тільки тих повноважень, що передали їм держави;

2) міжнародні неурядові організації – організації, утворені міжнародною громадськістю з метою встановлення міжнародного співробітництва з актуальних питань міжнародного життя [3, с. 16].

Як засвідчив досвід України, починаючи з 2014 р., а тим більше з моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації після 24 лютого 2022 р., участь міжнародних організацій в наданні допомоги цивільному населенню, в тому числі дітям, є вагомим.

Виходячи із запропонованого вище підходу до поділу міжнародних організацій, пропонуємо розглянути міжнародні організації, які є одними із суб'єктів захисту дітей під час збройних конфліктів.

Розпочнемо із міжнародних міжурядових організацій.

Значне місце серед міжнародних міжурядових організацій посідає *Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН)* – це найбільша міжурядова організація з підтримання миру й безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на глобальному рівні.

Згідно зі Статутом ООН серед цілей діяльності ООН є підтримання міжнародного миру і безпеки, розвиток дружніх відносин між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, налагодження міжнародного співробітництва у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, сприяння в забезпеченні прав людини та основних свобод, а також перетворення ООН на центр узгодження зусиль націй щодо досягнення спільних цілей. З метою реалізації цих цілей члени ООН зобов'язані діяти відповідно до принципів суверенної рівності, сумлінного виконання взятих на себе за Статутом ООН зобов'язань, розв'язання міжнародних конфліктів мирними засобами та без загрози миру в усьому світі, відмови в міжнародних відносинах від загрози сили або її застосування проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, готовності надання всілякої допомоги ООН у всіх її діях, які вживаються на основі Статуту ООН [4].

30.11.2017 р. підписано Рамкову програму партнерства між Урядом України та ООН [5], яка є загальною стратегічною програмою партнерства між Урядом України й установами, фондами та програмами системи ООН на період 2018–2022 рр. Рамкова програма партнерства була сформульована за участю Уряду, ООН в Україні, громадянського суспільства та інших зацікавлених сторін і підтверджує відданість усіх партнерів підтримці порядку денного сталого розвитку до 2030 року у сферах, що відповідають національним пріоритетам розвитку. Програмою визначено чотири напрями партнерства: 1. Стале економічне зростання, навколишнє середовище і зайнятість. 2. Рівний доступ до якісних та інклюзивних послуг і соціального захисту. 3. Демократичне врядування, верховенство права і громадська участь. 4. Безпека громадян, соціальна єдність і відновлення з особливим акцентом на Сході.

Тобто, компетенція ООН в цілому є більш узагальненою та неконкретизованою стосовно виконавців та категорій цивільного населення, на кого спрямовано виконання визначених вище напрямів. Водночас, ООН має в своїй структурі програми, фонди і центри різної спрямованості, які покликані безпосередньо співпрацювати із цивіль-

ним населенням, яке постраждало та потребує допомоги, в тому числі і з дітьми.

Серед основних фондів ООН, які займаються захистом дітей як в мирний, так і в воєнний час, провідне місце займає *Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)*.

ЮНІСЕФ – це міжнародний фонд, який входить до структури ООН. Сутність діяльності фонду полягає в тому, щоб допомагати дітям у всьому світі. У 1946 році було створено Надзвичайний міжнародний дитячий фонд ООН. Це була тимчасова структура, покликана допомагати дітям і матерям, які постраждали після Другої світової війни. У 1950 році фонд дещо змінив вектор роботи на постійні потреби дітей та жінок переважно у країнах, що розвиваються. У 1953 році фонд був визнаний важливою частиною системи ООН.

ЮНІСЕФ відкрив своє представництво у Києві у 1997 році. 21.09.1999 р. була ратифікована Основна Угода про співробітництво між Дитячим Фондом Організації Об'єднаних Націй та Урядом України [6], якою визначено основні положення і умови, згідно з якими ЮНІСЕФ здійснює співробітництво за програмами в Україні.

За цей час фонд надав уряду України допомогу на загальну суму 130 млн доларів США, що дозволило започаткувати низку програм у галузях охорони здоров'я, води і санітарії, освіти та захисту прав дітей.

З початком конфлікту на Сході України у 2014 році ЮНІСЕФ зосередив зусилля на доступі дітей у зоні бойових дій до освіти, психосоціальної допомоги, навчання із питань мінної небезпеки тощо.

Прийнята ЮНІСЕФ на 2018-2022 роки програма для України передбачає роботу на наступних п'яти ключових напрямках: 1) соціальна інклюзія та державна політика щодо дітей; 2) захист дітей в усіх обставинах; 3) освіта для всіх дітей; 4) здорове життя з перших років і надалі; 5) вода і стале середовище.

З початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України ЮНІСЕФ разом із Міністерством соціальної політики України розпочали багаточисельну програму грошової допомоги для незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну та потребують фінансової підтримки [7]. Програми грошової допомоги від ЮНІСЕФ «Спільно» – це додаткова підтримка багатодітних українських сімей під час війни.

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Агентство ООН у справах біженців – це глобальна організація, яка присвячує свою діяльність порятунку життів, захисту прав та побудові кращого майбутнього для біженців, вимушено переміщених громад та осіб без громадянства. Конвенція про статус біженців 1951 р. [8] та Протокол до неї 1967 р. [9] є ключовими правовими документами, які лежать в основі нашої роботи.

Починаючи з 1950 р., УВКБ ООН координує міжнародні зусилля, спрямовані на захист людей, змушених полишати свої оселі через конфлікт або переслідування. Зазначена організація надає таким особам життєво необхідну допомогу: житло, продукти харчування, воду, а також захищає їхні фундаментальні права.

УВКБ ООН працює в Україні з 1994 року разом з місцевою владою, партнерами та громадськими організаціями. Починаючи з 2014 р. УВКБ ООН надавало важливу допомогу особам, які постраждали від конфлікту, внутрішньо переміщеним особам, біженцям та особам без громадянства в країні [10].

Кабінет Міністрів ухвалив рішення щодо співпраці у формі укладення Меморандуму про взаєморозуміння УВКБ ООН з Міністерством соціальної політики України, згідно з яким УВКБ ООН отримуватиме направлення від Міністерства соціальної політики України щодо зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб з груп специфічної вразливості, в тому числі дітей. За умови наявності фінансування УВКБ ООН підтримуватиме цільову пряму

реєстрацію внутрішньо переміщених осіб з вразливих груп, які ще не зареєстровані урядом, особливо в східній та центральній Україні [10].

Всесвітня продовольча програма (ВПП/WFP) – гуманітарна організація ООН з питань надання харчової допомоги, найбільший підрозділ гуманітарної допомоги. ВПП забезпечує харчами близько 90 мільйонів людей протягом року, 58 з яких – діти.

ВПП надає сім'ям постраждалих українців через повномасштабну війну продовольчу допомогу у вигляді: грошових переказів; ваучерів та/або харчових продуктів. Допомога надається за цільовими критеріями, які були ухвалені у партнерстві із Міністерством соціальної політики України, у першу чергу родинам внутрішньо переміщених осіб з дітьми [11].

Міжнародна організація з міграції (далі – МОМ) є провідною міжурядовою організацією в сфері міграції та тісно працює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. Діяльність МОМ спрямована на забезпечення врегульованого та гуманного управління міграцією, міжнародного партнерства у вирішенні міграційних питань, допомогу в пошуку практичних рішень міграційних проблем, а також на надання гуманітарної підтримки мігрантам, які її потребують, включно з біженцями та внутрішньо переміщеними особами [12].

Міністерство соціальної політики підписало із Міжнародною організацією з міграції Меморандум про взаєморозуміння, відповідно до якого окремі категорії громадян, в тому числі одинокі матері/батьки, які вже отримують допомогу на дітей, мають право на отримання допомоги від МОМ [13].

Друга група міжнародних організацій – це міжнародні неурядові організації. Серед яких:

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ) – незалежна, неурядова гуманітарна організація, яка виступає нейтральним посередником у разі збройних конфліктів і заворушень, спрямовує зусилля на забезпечення захисту та надання допомоги жертвам міжнародних і немеждународних збройних конфліктів, як з власної ініціативи, так і керуючись Женевськими конвенціями 1949 р.

МКЧХ, Товариство Червоного Хреста України та Міністерство соціальної політики України підписали Меморандум про взаєморозуміння. Метою цієї угоди

є надання фінансової підтримки незахищеним особам, що постраждали від збройного конфлікту в Україні [14].

МКЧХ працює в нашій державі з 2014 року і наразі збільшує обсяг свого реагування на гуманітарні потреби. Організація надає допомогу в надзвичайних ситуаціях, підтримує лікарні, здійснює ремонт інфраструктури водопостачання, допомагає родинам, розділеним через конфлікт, та здійснює інші види діяльності.

МКЧХ сформувало бюджет у сумі до 1,9 мільярдів грн (59 мільйонів швейцарських франків), а ТЧХУ – бюджет у сумі до 500 мільйонів грн (15,6 мільйонів швейцарських франків) для надання фінансової допомоги в Україні переміщеним та соціально незахищеним особам, що живуть в зонах, які постраждали від бойових дій. Фінансова допомога складе 2500 грн (близько 80 швейцарських франків) на особу на місяць протягом щонайменше одного місяця.

Незалежна міжнародна медична гуманітарна організація «Лікарі без кордонів» – це незалежна міжнародна медична гуманітарна організація, що надає безкоштовну гуманітарну та надзвичайну медичну допомогу населенню, яке постраждало в результаті збройних конфліктів, голоду, епідемій, вимушеної міграції, стихійних лих у більш ніж 70 країнах світу. Фонд надає підтримку населенню України, яке страждає від воєнних дій, надає медичну допомогу та займається психологічною реабілітацією, в тому числі і дітям [15].

Розглянутий вище перелік міжнародних організацій, які є суб'єктами правовідносин у сфері захисту дітей під час збройних конфліктів, не є повним.

Таким чином, розв'язання проблем захисту дітей під час збройних конфліктів, крім органів державної влади, приділяють увагу багато міжнародних організацій як міжурядових, так і неурядових. Насамперед це ООН і мережа створених нею організацій: ЮНІСЕФ, Агентство ООН у справах біженців, Всесвітня продовольча програма та інші. Водночас діяльність міжнародних міжурядових організацій доповнює діяльність міжнародних неурядових організацій, серед яких Міжнародний Комітет Червоного Хреста, незалежна міжнародна медична гуманітарна організація «Лікарі без кордонів» тощо. Розвиток співпраці між органами державної влади та міжнародними організаціями в сфері захисту дітей під час збройних конфліктів має вагомий значення й зумовлюють необхідність подальших досліджень у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
2. Ювенальні прокурори: 361 дитина загинула внаслідок збройної агресії РФ в Україні. URL: <https://vms.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-361-ditina-zaginula-vnaslidok-zbroynoyi-agresiyi-rf-v-ukrayini-11593>.
3. Міжнародні неурядові організації. Навч. посібн. Балабін В.В., Плахотнік О.В., Безносюк О.О., Коряк В.І., Ленков С.В., Гіда О.Ф., Капітанський А.І., Солодеева Л.В. К.: ООО «Видавництво «Логос», 2009. 130 с.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>.
5. GOVERNMENT OF UKRAINE – UNITED NATIONS PARTNERSHIP FRAMEWORK 2018–2022. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/operact/Technical_Cooperation/Delivering_as_One/UNDAF_country_files/2018-2022_ENG_Ukraine_UN_Partnership_Framework_2018_2022_signed.pdf.
6. Основна Угода про співробітництво між Дитячим Фондом Організації Об'єднаних Націй та Урядом України: ратифікована Законом України № 1071-XIV від 21.09.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст.406.
7. ЮНІСЕФ – українцям: програма грошової допомоги Спільно. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/spilno-cash-transfers>.
8. Конвенція про статус біженців: Закон України від 10.01.2002 р. № 2942-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 17. Ст.118.
9. Протокол щодо статусу біженців: Закон України від 10.01.2002 р. № 2942-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 17. Ст.118.
10. UNHCR. URL: https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2022/05/UNHCR-Ukraine_Multi-Purpose-Cash-Assistance-Factsheet_UKR.pdf.
11. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 № 446. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizaciyu-spilnogo-z-vseshvitnoyu-prodovolchoyu-programoyu-oon-proektu-shchodo-dodatkovih-zahodiv-iz-socialnoyi-pidtrimki-vnutrishno-peremishchenih-osib-446>.
12. Статут Міжнародної організації з міграції: Закон України № 114-IV від 11.07.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 41. Ст.301.
13. Допомога внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від торгівлі людьми – є ключовим питанням у відносинах Мінсоцполітики з Міжнародною організацією з міграції. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/17618.html>.
14. Мінсоцполітики, Міжнародний Комітет Червоного Хреста, Товариство Червоного Хреста України проводять спільні заходи щодо соціальної підтримки постраждалих від війни. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21906.html>.
15. MSF – Médecins Sans Frontières | Medical humanitarian organisation. URL: <https://www.msf.org/>.